

Társadalmi

mobilitás

dwork.me

Bevezetés a szociológiába

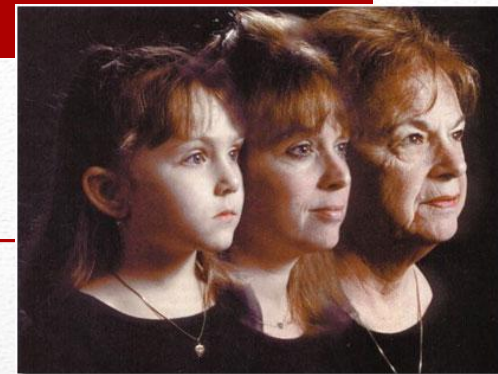
WJLF SzM Pecze Mariann

- A társadalmi mobilitáshoz kapcsolódó néhány fontosabb fogalom tisztázása
- Módszerek a társadalmi mobilitás mértékének mérésére
- A társadalmi mobilitásra ható tényezők elméletei
- Mobilitási esélyek egyenlőtlensége
- A társadalmi mobilitás dinamikája - magyarországi helyzet

Társadalmi mobilitás

egyének, csoportok társadalmi helyzetének változása

Intergenerációs (nemzedékek közötti) mobilitás

a társadalmi helyzet
származási családhoz képest
történő megváltozása (pl.:
munkás fiából orvos lesz)

Intragenerációs (nemzedéken belüli) mobilitás

a társadalmi helyzet
egy személy életpályáján belüli
megváltozása (pl.: pályakorrekció,
nyugdíjba vonulás...)

Tömeges előfordulásuk jelentősen
befolyásolja az egész társadalom működését!

Az elmozdulás több dimenzió mentén történhet (pl. foglalkozás,
jövedelem, iskolai végzettség, lakóhely, megbecsültség...)

Fogalmak

Vertikális mobilitás

Az egyén vagy a család társadalmi helyzete a társadalmi hierarchiában megváltozik, lefelé vagy felfelé mozdul el - az osztály, a foglalkozások vagy a hatalmi pozíció megváltoztatásával jár.

Horizontális mobilitás

Az egyén vagy a család társadalmi helyzete a társadalmi hierarchiában nem változik, elmozdulás azonos szinten a hierarchián belül - helyzetváltozás a státusz megváltozása nélkül.

Felfelé irányuló mobilitás

Ez a típusú mobilitás társadalmi felemelkedést jelöl - alacsonyabb társadalmi pozícióból vagy státusból magasabb társadalmi pozícióba vagy státusba.

Lefelé irányuló mobilitás

Ez a fajta mobilitás az egyén vagy a csoport „társadalmi leszármazását” jelöli. Olyan személyek, akik nem tudják fenntartani társadalmi, politikai vagy gazdasági pozíciójukat, és elveszítik státuszukat.

4 fő dimenzió a társadalmi származás és elért társ.-i helyzet vizsgálatában

Foglalkozás

Anyagi helyzet

műveltség (isk. végzettség)

Lakóhely

A társ-i mobilitás vizsgálatának eredményei függenek attól is, hogyan definiáljuk a társ-i helyzetet

(3 nagy kategória /szellemi.fizikai-mg.i/, vagy
Ferge 7 csoportja? Esetleg más szempont alapján?)

Róbert Péter dimenziói

A népesség települések közötti megoszlásának dinamikája (lakóhelyváltás, amely településhatár átlépésével jár)

A tartózkodási hely ideiglenes vagy végleges megváltoztatása
(ingázás, nemzetközi vándorlás)

vándorlási egyenleg:

egy településre (nemzetközi esetében országra) történő bevándorlás és az onnan elvándorlás egyenlege

Migrációs döntés kifejezi:

- ✓ A kibocsátó és befogadó ország polgárainak elégedettségi szintjét
- ✓ Politikai és gazdasági helyzetet

Pozitív hatások:

népességfogyással,
gazdaságélénkítéssel összefüggő

Negatív hatások:

emberkereskedelem,
„ellátórendszer-turizmus”

Migráció (vándorlás)

A **nyitott társadalomban** csekély a mobilitási esélyek egyenlőtlensége, könnyű átlépni az egyik társadalmi rétegből a másikba.

Esélyegyenlőség születéstől, nemtől, fajtól, vallástól, etnikumtól, háttértől függetlenül

Zártnak azt a társadalmat mondhatjuk, ahol nagyon nehéz vagy lehetetlen átlépni egyik rétegből a másikba.

A társadalom egésze szigorúan elkülönülő kasztokra tagolódott vagy tagolódik (például India).

Jellemzője:

- a gyermekek társadalmi helyzetüket szüleiktől örökölik.
- rögzített / hozzárendelt
- endogámia
- A pozíciók erősen olyan tulajdonságokon alapulnak, mint faj, nem, társadalmi háttér vagy etnikai hovatartozás.

annál nyitottabb egy társadalom, minél kisebb az eltérés a kül. rétegekből származók mobilitási esélyei, arányszámai között

Andorka Rudolf

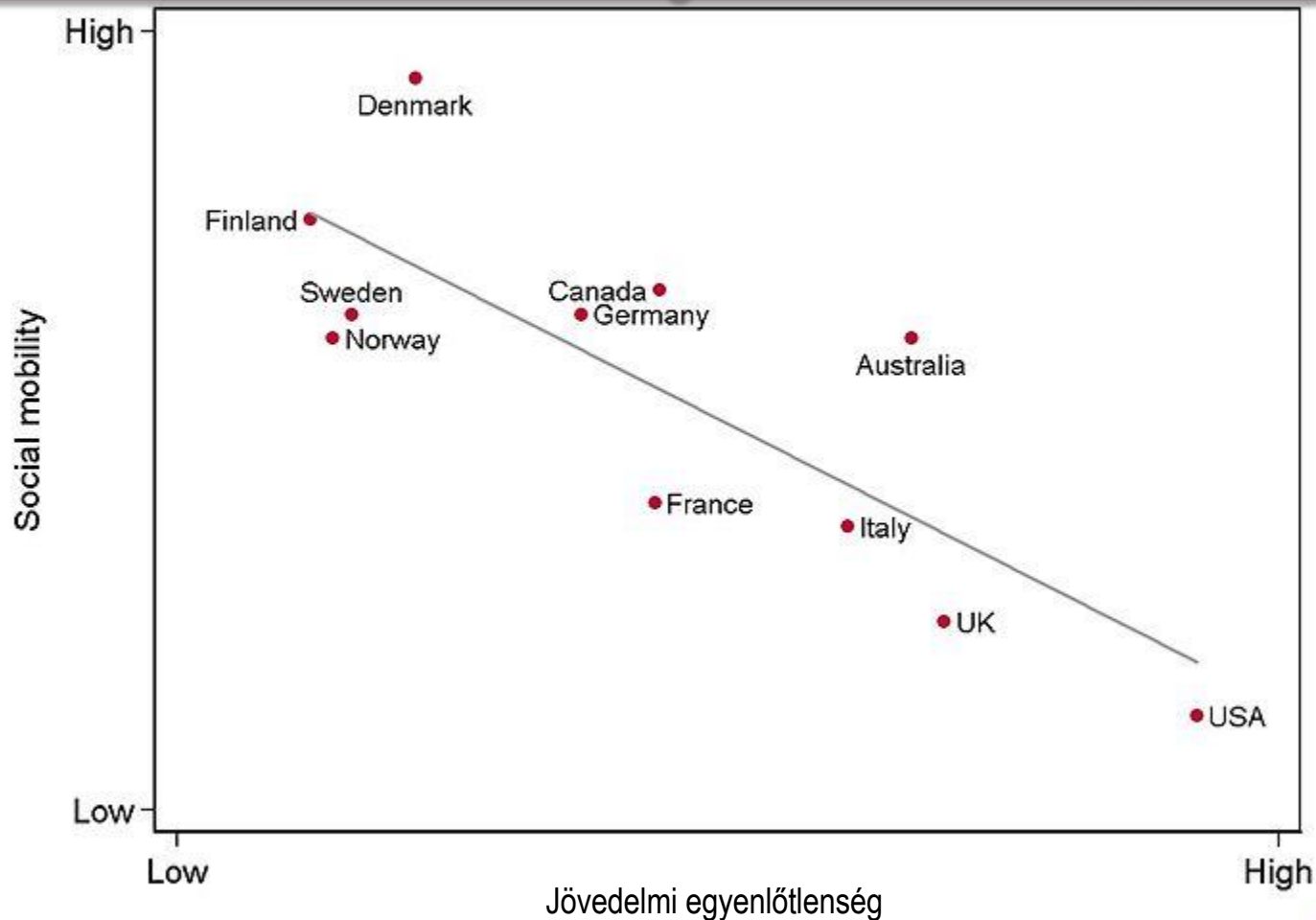
mobilitási esélyek esélyegyenlőtlenségi szintje társadalmi szinten

Karl Popper: A nyitott társadalom és ellenségei

Nyitott/zárt társadalom

A nyitott és zárt társadalom fogalmait
a **mobilitási lehetőségek leírására használjuk**

A társadalmi mobilitás alacsonyabb az egyenlőtlenebb országokban

Módszerek

Társadalmi és kulturális mobilitás c. könyve

Társadalom szerkezete: nem a társadalmi egyenlőtlenség, a pozíciók eloszlása a lényeges, hanem:

mennyire nyitott, mennyire van származásától függetlenül a kül. embereknek esélye bármelyik pozíció elfoglalására

Egyenlőség eszme helyett:
esélyegyenlőség!

- hadsereg
- vallási intézmények
- iskolák
- politikai intézmények
- vagyonteremtő szervezet
- család

a vertikális társadalmi
mobilitás forrásai

Pitirim SOROKIN (1927)

**Social &
Cultural
Dynamics**

A Study of Change
in Major Systems of Art,
Truth, Ethics, Law,
and Social Relationships

Pitirim Sorokin

With a New Introduction by
Michel P. Richard

Kisebbségi empirikus kutatások már mérni is igyekeztek a szülők helyzetének hatását a megkérdezett társadalmi pozíciójára, sőt makrostatisztikai eszközökkel a világon elsőként az **1930. évi magyar népszámlálás kérdezte az apa foglalkozását.**

A téma módszeres tudományos vizsgálatának igénye azonban csak a negyvenes évek végén, az ötvenes évek elején fogalmazódott meg, amikor a frissen szervezett **Nemzetközi Szociológiai Társaság** (International Sociological Association, **ISA**) társadalmi rétegződéssel foglalkozó kutatási bizottságában kidolgozták a társadalmi mobilitás vizsgálatának alapvető paradigmáit.

Sok országban igen sok adatfelvétel született a társadalmi mobilitás vizsgálatára. A kutatók ezeket a vizsgálatokat ma már a mobilitáskutatás három nemzedékébe sorolják. A magyar vizsgálatok - elsősorban Andorka Rudolf tevékenységének köszönhetően - 1963-tól 1992-ig tíz éves rendszerességgel az **ISA-paradigma** alapján készültek és jelentősen hozzájárultak a nemzetközi kutatómunkához azzal, hogy egy úgynevezett szocialista ország mobilitási mintáit mutatták. Ebben az ötven évben igen sokat fejlődött a kutatás módszertana és eszköztára, bonyolult matematikai modellek születtek, és talán éppen ez a kutatási folyamat járult hozzá leginkább, hogy a szociológia esszéisztikus megközelítésből (art) valóban tudománnyá (science) váljon.

A mobilitási adatfelvételek első módszere,
módszertani megközelítés

<http://www.isa-sociology.org/>

Mobilitási keresztábrák összeállítása
2 dimenzió mentén:

- származási kategória (belépési mobilitás)

- elért társ.-i kategória (kilépési mobilitás)

5-10 nagyobb osztály, réteg megkülönböztetése

1. Az ISA paradigma

12

(1950) Nemzetközi Szociológiai Társaság (International Sociological Association)

Megkérdezett Apa (megk. 14 év.)	1. Vezető és értelmiségi	2. Irodai	3. Kisiparos	4. Szakmunkás	5. Betanított munkás	6. Segéd- munkás	7. Mező- gazdasági	ÖSSZ.
1. Vezető és értelmiségi	41,2	19,8	7,2	19,7	6,7	2,2	2,7	100
2. Irodai dolgozó	25,6	24,0	5,6	32,6	6,3	2,6	3,3	100
3. Kisiparos	13,7	13,6	10,8	36,6	14,1	5,4	5,7	100
4. Szakmunkás	9,6	13,2	7,3	50,8	10,7	4,6	3,8	100
5. Betanított munkás	6,3	10,0	4,8	45,2	20,1	6,0	7,6	100
6. Segédmunkás	4,6	8,5	6,3	40,9	17,2	13,9	8,5	100
7. Mezőgazdasági fizikai	4,1	6,8	3,4	31,6	19,2	9,3	25,6	100
ÖSSZESEN	9,0	10,6	5,3	37,7	16,1	7,3	14,0	100

1. Vezető, értelmiségi	19,6	7,9	5,8	2,2	1,8	1,5	0,8	4,3
2. Irodai dolgozó	17,0	13,5	6,4	5,2	2,3	2,1	1,4	6,0
3. Kisiparos	9,6	8,1	12,8	6,1	5,5	4,7	2,6	6,3
4. Szakmunkás	19,1	22,2	24,6	24,0	11,9	11,2	4,8	17,8
5. Betanított munkás	12,0	16,0	15,5	20,3	21,2	14,1	9,3	17,0
6. Segédmunkás	3,2	5,0	7,6	6,8	6,7	12,0	3,8	6,3
7. Mezőgazdasági fizikai	19,5	27,3	27,3	35,4	50,6	54,4	77,3	42,3
ÖSSZESEN	100	100	100	100	100	100	100	100

Összes **mobilitak** aránya: az átlón kívüliek **Immobilak**: az átlóban lévők Kilépési és belépési mobilitási arányszámok

Kereső férfiak nemzedékek közötti társadalmi mobilitása, 1992

A táblázatok egyik dimenziójában az **elért társadalmi kategória** jelenik meg, a másikonban a **származási kategóriákat** ábrázolják.

Minden egyes cellába azoknak a száma kerül, akik a megfelelő társadalmi kategóriából „indultak” és a megfelelő kategóriába „érkeztek”. Ezeket a táblázatokat azután „vízszintesen” és „függőlegesen” százalékolják.

kilépési mobilitási arányszámok

egy-egy társadalmi kategóriából származók közül hányan kerülnek a különféle társadalmi kategóriákba (pl.: a mezőgazdasági fizikai apák fiai közül hányan lettek szakmunkások)

belépési mobilitási arányszámok

az összeírás idején egy-egy kategóriába tartozók hogyan oszlanak meg származás szerint (pl.: a szakmunkások közül hányan származnak mezőgazdasági fizikai apa családjából)

Mobilitási keresztábrák - magyarázat

'60-as évek második fele

Táblázatok helyett útmodellek elemzése

Osztályok helyett: 50-100 kisebb foglalkozási réteg

Százas skálán minden réteg pontszámot kap (presztízs, társi-gazdi státusz alapján)

Mutatja, hogy a különböző tényezők mennyire határozzák meg az egyén elért társ-i pozícióját, végzettségét...

Többváltozós egyenletek, számítások eredményeit útmodellábrán ábrázolják

2. Útelemzés

15

Stratifikációs paradigma

Útmodell ábra

Jelölések :

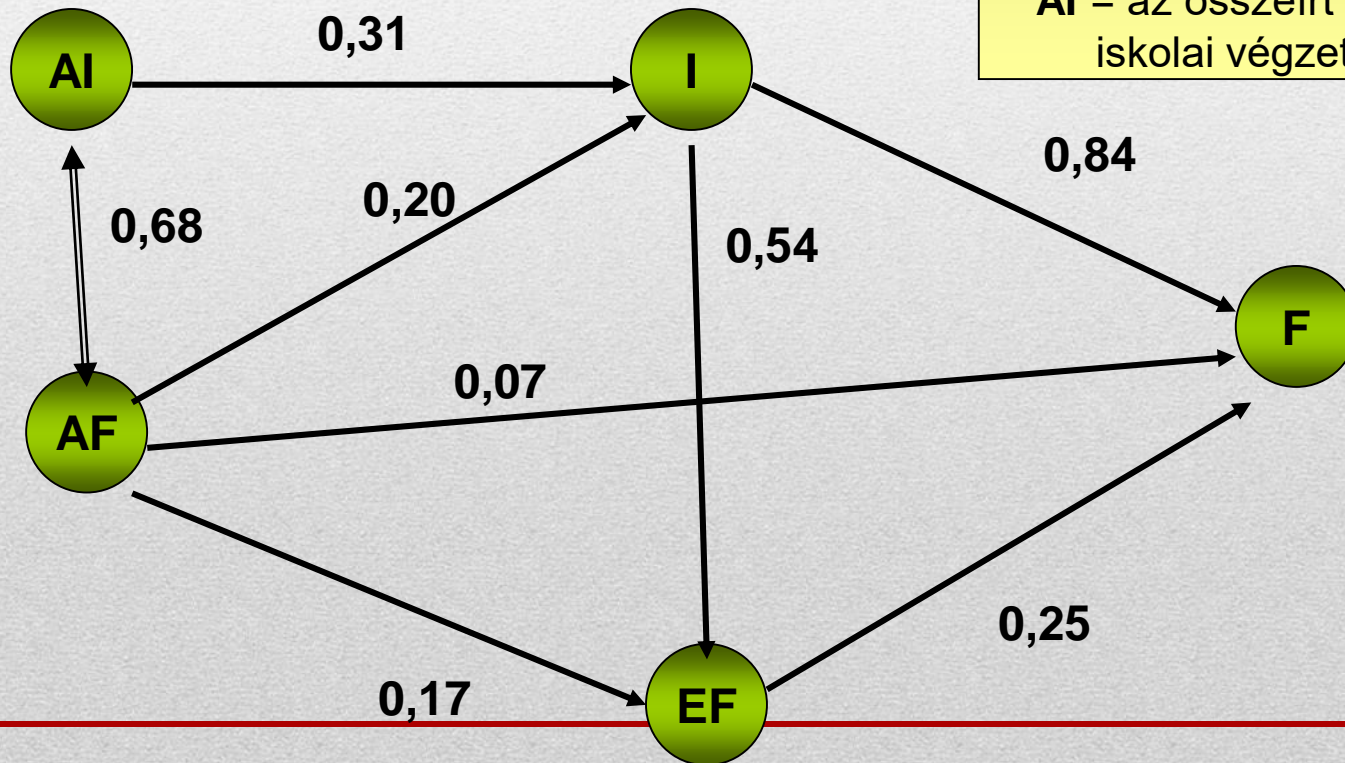
F = az összeírt elért foglalkozási pozíciója

EF = az összeírt első foglalkozási pozíciója

I = az összeírt iskolai végzettsége

AF = az összeírt apjának foglalkozása

AI = az összeírt apjának iskolai végzettsége

A '86-os modellből látható: az elért társi-foglalkozási pozíció főként az iskolai végzettségtől függ. (szülők hatása is ezen keresztül érvényesül)

Optimista modell, de nem veszi figyelembe, hogy nem csak az egyéni erőfeszítés határozza meg a mobilitást!

1970-es évek közepe

Az útelemzés által elhanyagolt strukturális hatásokat veszi figyelembe

Bonyolult matematikai statisztikai módszer

a strukturális adottságok hatást gyakorolnak a társadalmi mobilitásra.

képes-e a mobilitási esélyeket javítani

- ✓ a gazdasági fejlődés,
- ✓ a társadalom kultúrája,
- ✓ a társadalompolitika

3. Loglineáris paradigma

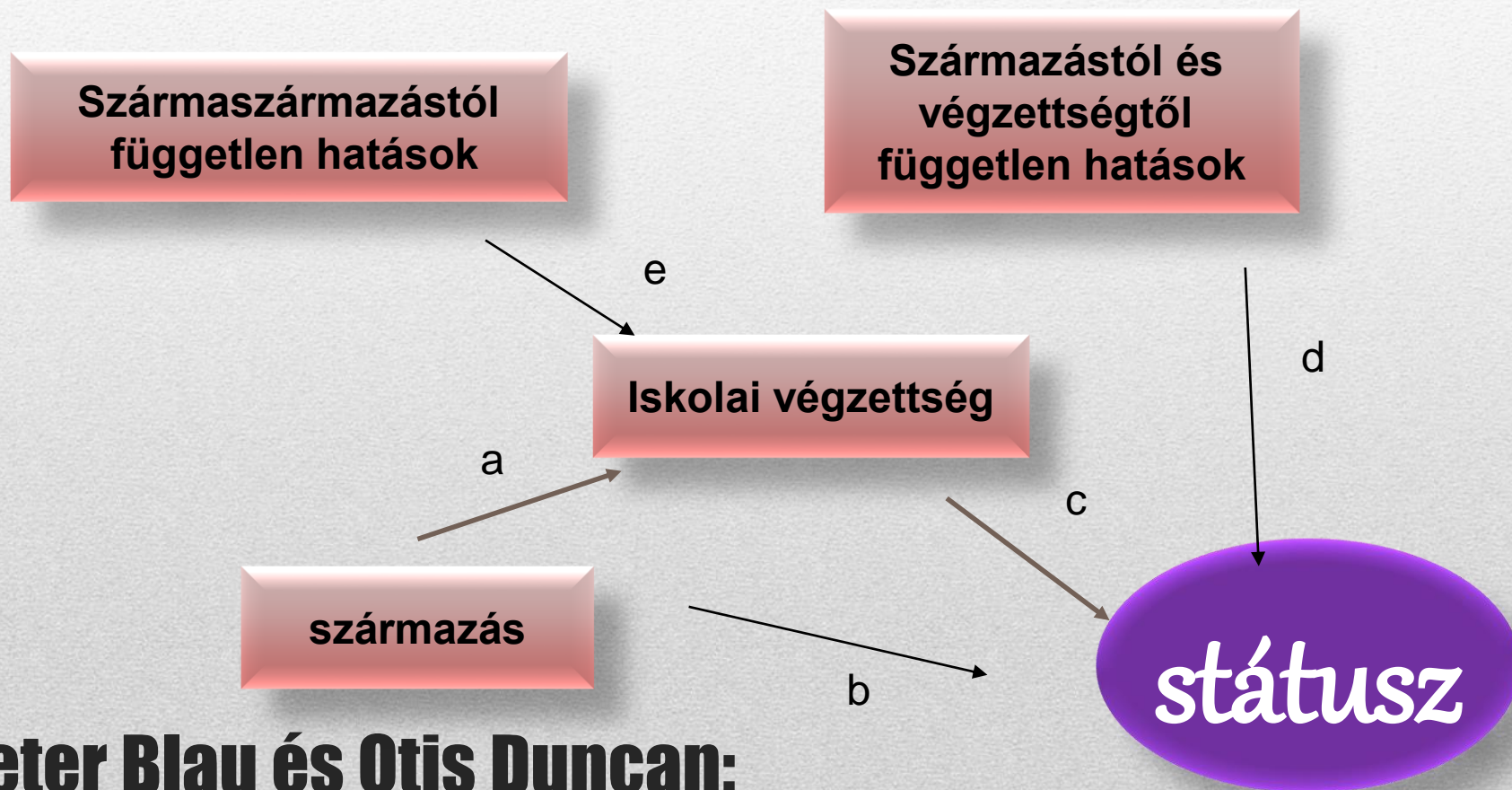
Mitől függ az, hogy ki marad a fő átlóban (tovább folytatva szülei társadalmi-foglalkozási pozícióját) és ki kerül ki onnan, lesz felfelé vagy lefelé mobil?

Ezzel kapcsolatos klasszikus munka **Peter Blau** és **Otis Duncan** munkája:

The American Occupational Structure (1967).

Blau és Duncan modellje, majd az ezt követő elméleti és empirikus munkák mindegyike arra a következtetésre jutott, hogy az iskolai pályafutás és az **iskolai végzettség** a fő tényező a státuszmegszerzés folyamatában, ez felel mind a mobilitásért, mind a reprodukcióért. Blau és Duncan eredetileg ötváltozós modelljének egyszerűsített változata fejezi ki.

Ezen modell alapján a kutatások egyértelműen igazolták, hogy a modern társadalmakban az iskolán keresztüli hatás (ac) lényegesen erősebb, mint a származás direkt hatása (b).

Peter Blau és Otis Duncan: A státuszmegszerzés egyszerű modellje

A családi háttér összetevőinek hatása a társadalmi státuszra ('80-as évek)

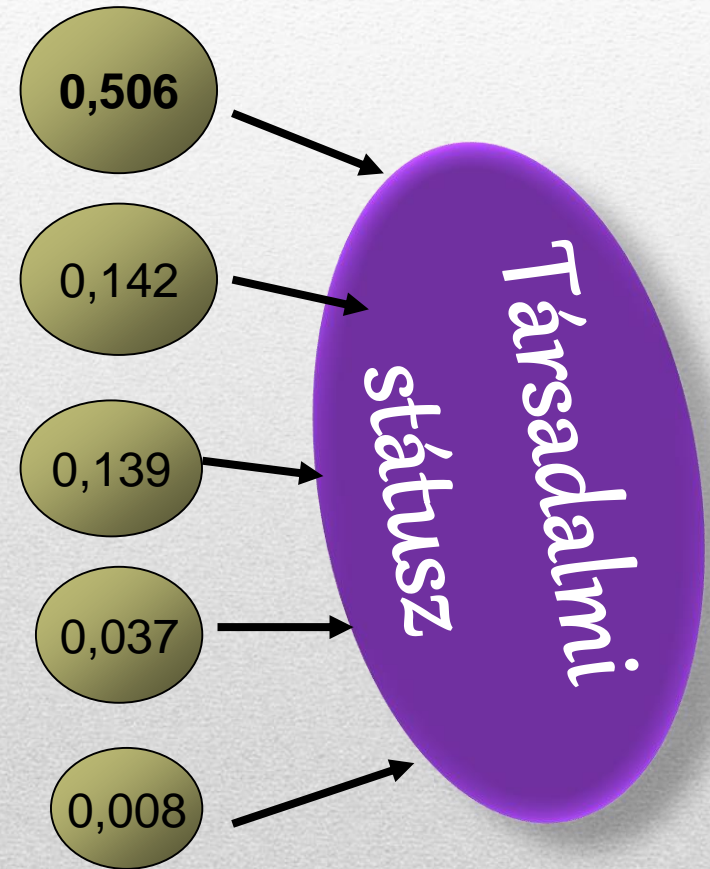
Kulturális háttér

települési háttér

anyagi háttér

Munkamegosztási
háttér

rendezettség

- SOROKIN:
 - Hadsereg
 - Vallás
 - Oktatás
 - Politika
 - Vagyonszerző szervezetek
 - Család, házasság
 - Foglalkoztatás
 - Anyagi előrejutás
 - Kultúra

A mobilitás többdimenziós fogalom!

Mobilitási csatornák

1. Gazdasági-társadalmi-politikai rendszerek hatása (pl.: India)

2. Strukturális tényezők hatása (termelési-technológiai struktúra változása, demográfiai tényezők – lehetőség a mobilitásra)

A két tényező hatása együtt jelentkezik

ELMÉLETEK

a kedvezőbb társ.-i pozícióba való
bejutás esélyeinek különbsége

meritokrácia-teljesítményelv egyéni teljesítménytől
függő pozíció

(vs. hozzárendelés elve-veleszületett tulajdonságok alapján
kijelölt pozíció)

MOBILITÁS ÉS TÁRSADALMI EGYENLŐTLENSÉG

Társadalmi mobilitás

Magyarországon - csatornák

1. Mezőgazdaságból az ipar felé

- 1930-as évek: késői iparosodás, népesség fele a mezőg-ban
- 1945 után földosztás (kisbirtokos parasztok) extenzív iparosítás (nem techn. fejl, hanem munkáskezek, több gép) inter- és intragenerációs mob., csoportmobilitás!
- '50-es évek: államosítások
 - ❑ parasztságot sújtó intézkedések,
 - ❑ a hatósági zaklatások
 - ❑ az önálló gazdálkodást ellehetetlenítő kötelező terménybeszolgáltatás,

a mezőgazdasági dolgozók
iparba terelése

de sokan még falun, nincs városokba áramlás

Társadalmi mobilitás Magyarországon - csatornák

2. mezőgazd.i és munkás csoportokból a különféle szintű szellemi posztok felé

- új szellemi munkakörök tömege, zömmel a vezetésben járatlan, fizikai munkáról átirányított dolgozókkal betöltve
- A szellemi származásúak gyermekei továbbtanulását hatósági eszközökkel akadályozták. DE: A politikai elnyomás csökkenésével a felsőoktatásból származásuk miatt kirekesztett fiatalok java eljutott az értelmiségi mivoltig, ha késéssel és kerülő utakon is.

A szellemi dolgozók aránya közel megkétszereződött 1960-ra a '40-es évek végi helyzethez képest (de nem a származás szerint!)

- '60-as évek – források kimerülése
- Gazdasági reformok: legális második gazdaság
- '70-es évek reformfolyamat megtorpanása: önreprodukció – mobilitás csökk.

3. A 60-as évektől az iparból a terciér iparágak ill. a szolgáltatói szféra felé

Társadalmi mobilitás Magyarországon - csatornák

3. iskolai végzettség szerepe (70-es évek)

- politikai szempontok motiváltak
 - nem ismerték el az elit iskolákat, a szakképzés preferált
- A szocialista rendszer egész fennállása során pozitív diszkriminációval kezelték a munkás-paraszt származású diákok továbbtanulását
- Az értelmiség egy része, akiknek kevés volt a „kapcsolati tőkéjük”, és a limitált felsőoktatásba hely hiányában nem kerültek be, lefelé mobilok, jó szakmát választanak.
 - Rendszerváltozás: polarizálódó és zártabbá váló társadalom; kialakulóban lévő piacgazdaság a pénz szerepét erősíti
 - 1990 óta a felsőfokú intézményekben továbbtanulók aránya kb. ~~kétszeresére nőtt, DE: erős polarizálódás, hozzáférés egyenlőtlensége, színvonalbeli kül.~~

„...A megbízható, a társadalom új igényeit megfelelően kielégítő káderek nem tanulhattak egyházi iskolákban. Az elemi vagy általános iskolák (polgári iskolák) zöme (kétharmada), a középiskolák fele a második világháború előtt egyházi kézben volt. Az iskolák államosítása 1948-ban – bár technikai lebonyolítása túl gyors volt, és a szükséges átmenetet nélkülözte, ami jelentős színvonalcsökkenést eredményezett – mai szemmel is szükségesnek ítélnélhető, hiszen ez jelentette az állam és az egyház európai normák szerinti szétválasztását. A legnagyobb veszteséget a katolikus egyház szenvedte el.

Az új elit kialakításához szükséges intézményként hozták létre a NÉKOSZ-t, amelynek előképe a Györffy-kollégium volt. A NÉKOSZ-ban zömmel paraszt- és munkásfiatalokat képeztek (persze nem csak azokat) alap-, közép- és felső szinten. A rendszer azonban saját kádereképzőjétől is megrettent, és az iskolák államosítása után a NÉKOSZ-t is fölöszlatta. A társadalmi mobilitásnak ez a gyorsított, ám erősen átpolitizált, intézményes formája rövid fennállása alatt is igen sok kiemelkedő tudóst, művészt, politikust adott az országnak, de legalább annyi egyéni tragédiának is forrása volt, mert a túl gyors mobilitás, a nem organikus emelkedés a társadalmi hierarchiában sokakat megviselt, s a nagy pszichológiai terhelésre sokan depresszióval, személyiségük torzulásával, öngyilkossággal válaszoltak. A NÉKOSZ-nál is „brutálisabb” beavatkozást jelentett a társadalmi mobilitás kívülről történő befolyásolásában a szakérettségi intézményének bevezetése, amely a kiemelt káderek számára egy év alatt lehetővé tette az érettségi vizsga letételét, majd az egyetemre, főiskolára kerülést. Mindazonáltal a szakérettségizettek közül is számosan szép karriert csináltak.

A mindenki számára kötelező nyolcosztályos oktatás bevezetése, túl azokon a szlogeneken, amelyek az oktatás céljait és tartalmát megfogalmazták, jelentős előrelépés volt a közművelődés terén. A társadalmi igazságosságot szolgálta az esti és levelező oktatás bevezetése, az ipar fejlesztését pedig a műszaki közép- és felsőfokú képzésben részt vevők számának jelentős növelése, amely új iskolák létrejöttével járt együtt (technikumok és műszaki egyetemek).

A hatvanas évekre a Horthy-korszakhoz (de még a korábbi másfél évtizedhez) képest is ugrásszerűen megnőtt (és konszolidálódott) a közép- és felsőfokú oktatásban részt vevők aránya, s a megnövekedett merítési bázist a munkás- és parasztfiatalok biztosították. Ez azt jelentette, hogy a korábbi évtizedekkel szemben sokszorosára nőtt az intergenerációs mobilitás, de megteremtődtek az intragenerációs mobilitás lehetőségei is (például az esti és levelező tagozaton tanulók létszámának jelentős növekedésével). E korszak iskolapolitikájának kritikája az átpolitizáltságot emeli ki első helyen, továbbá az **1962-ig érvényben maradt származási kvóták** bevezetését. A kritika jogosságát nem vonom kétségbe, azonban a politikai szintre emelt igazságszolgáltatás, amely lehetővé tette a legszegényebb rétegekből származó fiatalok számára is a tanulást, s ezzel a magasabb társadalmi státus elérését, nagy lépést jelentett az európai trendekhez való felzárkózásban. A magasabb iskolafokokozatokban jelentősen növekedett a lányhallgatók aránya, ami szintén a korábbi történelmi korszakban diszkrimináltak rehabilitációját, a nők emancipálódását jelentette, mindazokkal a hátulütőkkel egyetemben, amelyek a felülről vezérelt társadalmi forradalmakat jellemzik. A hatvanas évekre konszolidálódott az oktatási rendszer, evidenciává vált, hogy az oktatás állami feladat, s a származási megkülönböztetés sokfajta kijátszása is gyakorlattá vált.

A mobilitásnak volt egy másik, az iskolarendszertől kevésbé függő vonulata is, jelesül: **előreléptetés a társadalmi hierarchiában politikai érdekekért.** A kommunista hatalomátvétel után a megbízható, rendszerhű káderek magas pozícióba kerülhettek, s később vagy megszerezték a poszt betöltéséhez szükséges iskolai végzettséget, vagy a gyakorlatban megtanulták a szakmájukat, vagy csupán pártiskolát végeztek, s ilyenkor lényegében kommisszári feladatokat láttak el. Így lehetett suszterből nagykövet (természetesen nyelvtudás nélkül), öntőmunkásból gyárigazgató stb. Ha megnézzük a korabeli lexikonokat, a vezető káderek neve után a legtöbb esetben az az első jellemző *tulajdonság*: munkás. Sokuk esetében aztán kiderül, hogy keresztülmentek az intragenerációs mobilitás intézményes grádicsain, s nemcsak a pártiskolákat végezték el, hanem szakirányú közép- vagy felsőfokú intézményt is látogattak. A rendszer azonban büszke volt arra, hogy munkások és parasztok gyakorolják a hatalmat, hogy ők vannak magas állami és pártfunkciókban, hogy ők vezetik a gyárat és a mezőgazdasági üzemeket. (...)

Jellemző módon az 1958. január 28-a és 1961. szeptember 13-a közötti Münnich-kormány tagjainak zöme iskolázatlan káder volt. Igazi áttörés még az 1967-ben hivatalba lépő Fock-kormány esetében sem következett be, de ott már nagyobb számban található iskolázott politikusokat: Orbán László, Polinszky Károly, Schultheisz Emil, Timár Mátyás, Trautmann Rezső, Vályi Péter. Az 1987-től regnáló Grósz-kormány volt az első, amelyben a miniszterek szinte kivétel nélkül felsőfokú végzettséggel rendelkeztek, s többségük a saját szakterületét felügyelte. Ez a nagy átrendeződés (abban az értelemben, hogy a kádereket szakemberek váltották föl) már a Lázár-kormány idején megkezdődött. Jellemző módon a Grósz-kormányban már számosan voltak, akik 1945 után *normális* úton, nappali tagozaton szerezték felsőfokú végzettségüket.”

MAGYARORSZÁGI HELYZET II.

- Nemzedékek közötti mobilitás
 - Vezető réteg kicserélődése, szellemi foglalkozásúak aránya nő (strukturális mobilitás)
- Nemzedéken belüli mobilitás
 - Visszatérő mobilitás, elitcsere
- Társadalmi rétegek szerinti mobilitás
 - Vezető, szakértelmiségi (50%-os mobilitás-munkásság, parasztság)
 - Értelmiségi csop. (ezen belüli tagozódás –egyszerű szell. fogl. munkás és paraszt szárm.)
 - Szakmunkások (újratermelődés, felfelé és lefelé történő mob.)
 - Segédmunkás (önreprodukció, felfelé tört. mob.)
 - Mezőgazdasági fizikai (rétegelhagyás!)

A munkanélküliség sokak számára lefelé mobilitást idézett elő (főleg a leépülő iparágakból) - **kényszermobilitás**

- az agráriumba (kárpótlással földet kaptak),
- betanított, segédmunkás
- átképzés - horizontális mobilitás

társadalmi átörökítés

a társadalmi hierarchia tetején és alján a legnagyobb, itt a legkisebb a mobilitás. (orvosok, jogászok, művészek, bankszféra és pedagógusok).

A középréteg felfelé igyekszik mobil lenni (iskolai végzettsége, a munkamegosztásban elfoglalt helye, lehetősége bekerülni a vállalkozói szférába)

Rendszerváltozás utáni tendenciák

- Értelmiség:
 - Csökken a nem értelmiségi szárm. aránya;
 - vezetők – értelmiségiek távolsága nő
- Szakmunkásság
 - Erősödő önreprodukció

Mobilitás növekedése irányába ható tényezők:

- Társ.-i szerk. átalakulása
- Magánszektor növekedése
- Közép-felsőfokú okt. kiszélesítése

Mobilitás csökkenése irányába ható tényezők:

- Jövedelmi kül. növekedése
- Tandíj bevezetése
- Okt.-i rendszer diff. (elit- és tömegokt.)

Tendenciák (rendszerváltozás)

- Belső vándorlás
 - Községekből fővárosba, városba – manapság: fordított
 - Elmaradott megyékből történő elvándorlás
 - Ingázás (szakképzetlen munkás rétegben leggyakoribb)
- Nemzetközi vándorlás
 - Bevándorlás (leginkább '90 körül)
 - Menekült bevándorlás (Erdély, Ukrajna, Vajdaság, Szlovákia)
 - Kivándorlás (II. vgh. után, 1956. után)

MAGYARORSZÁGI HELYZET III.

Lakosságszám változása – belső vándorlás

Települések lakosságszámát befolyásoló tényezők:

- természetes szaporodás/fogyás,
- belföldi oda-és elvándorlás,
- **ki-és bevándorlás**

Befolyásoló tényezők:

- a környezet,
- a kínált szolgáltatások
- a megélhetési lehetőségek
/munkahelyek megléte (van-e igény új munkaerőre),
illetve az elérhető jövedelmek/

a lakosság jellemzően
észak-nyugat felé mozog

Mutató/dimenzió	2003	2004	2005	2013	2014	2015
2.1.6.1. Belföldi vándorlási különbözet ezer lakosra
<i>Régiók szerint</i>						
Közép-Magyarország	2,9	3,0	3,3	5,0	5,7	4,1
Közép-Dunántúl	0,7	0,6	0,7	-1,1	-1,2	0,6
Nyugat-Dunántúl	1,4	1,6	1,2	3,0	3,0	3,3
Dél-Dunántúl	-1,2	-1,9	-1,8	-3,0	-3,1	-2,9
Dunántúl	0,3	0,1	0,1	-0,3	-0,4	0,4
Észak-Magyarország	-3,1	-3,1	-3,0	-5,1	-4,9	-4,1
Észak-Alföld	-2,9	-2,3	-3,0	-3,7	-4,7	-4,6
Dél-Alföld	-0,6	-1,1	-1,0	-1,8	-2,3	-1,6
Alföld és Észak	-2,2	-2,2	-2,3	-3,5	-4,0	-3,5

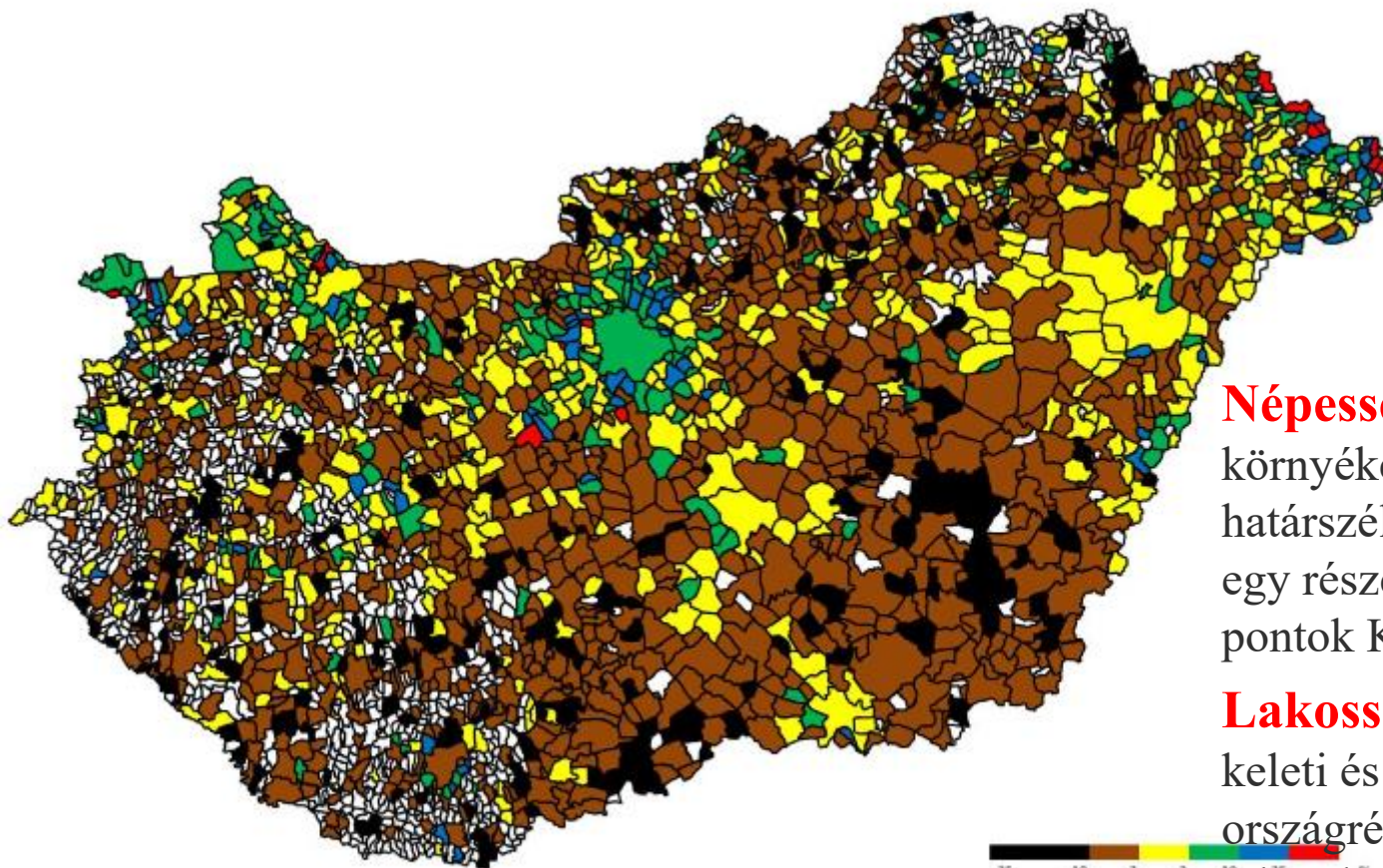
Magyarországon a bejelentkezések és kijelentkezések alapján rendszeresen gyűjtött adatokból lehet kiszámolni **az odavándorlási és elvándorlási arányszámokat**: az odavándorlók, illetve elvándorlók számát a település teljes népességéhez viszonyítjuk, és ezrelékben adjuk meg.

Az odavándorlási és elvándorlási arányszám különbsége a **belső vándorlási egyenleg**, amely azt mutatja meg, hogy egy adott település népessége valamely évben hány ezrelékkal nőtt vagy csökkent a belső vándorlás következtében.

Vándorlási különbözet

Magyarországon (2003–2015)

Az állandó lakosok számának változása 2007-2015 között (% , 500 fő feletti települések)

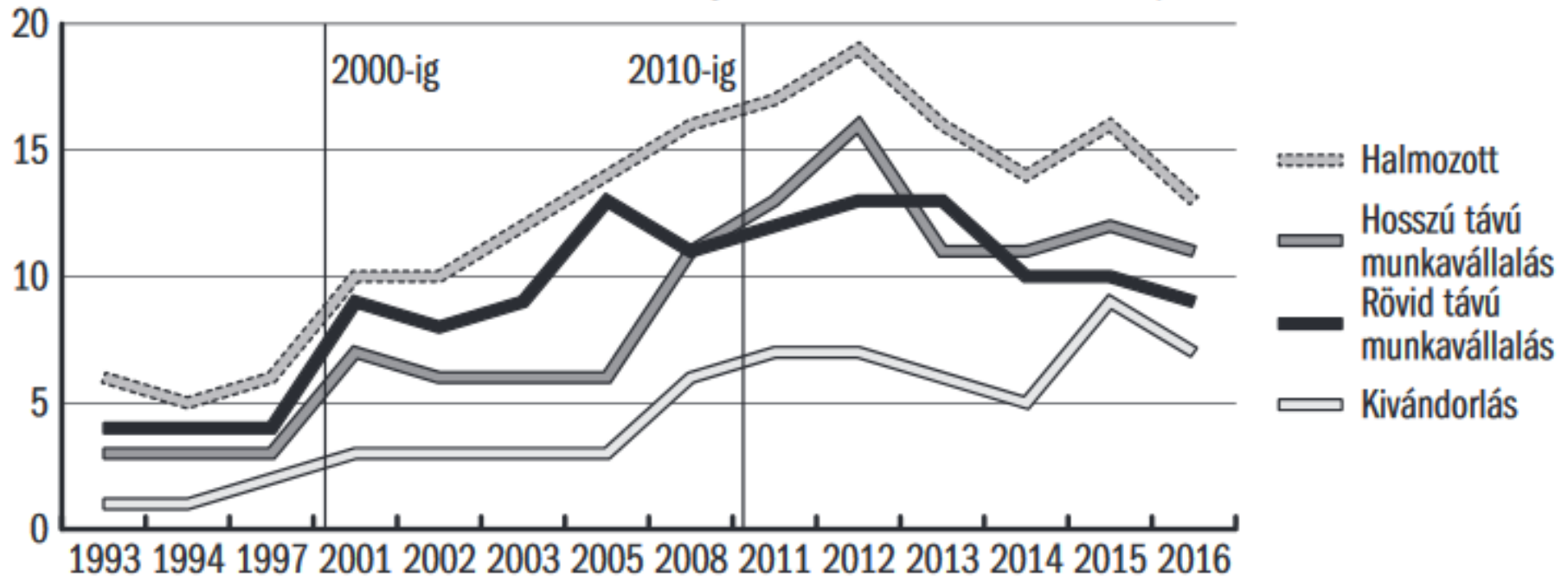

Forrás: KSH adatai alapján GKI számítás

Népszerűnyerők: Budapest és környéke, az észak-nyugati határszél és a Közép-Dunántúl egy része. Kisebbségi növekedési pontok Kecskemét környékén is.

Lakosságvesztők: a déli, dél-keleti és észak-keleti országrészen található településeken nagy népességcsökkenés történt. Kiemelendő Miskolc, ahol a legnagyobb volt a népességszám zuhanása (12 ezer fő)

A magyar lakosság migrációs potenciálja 1993 és 2016 között (százalék)

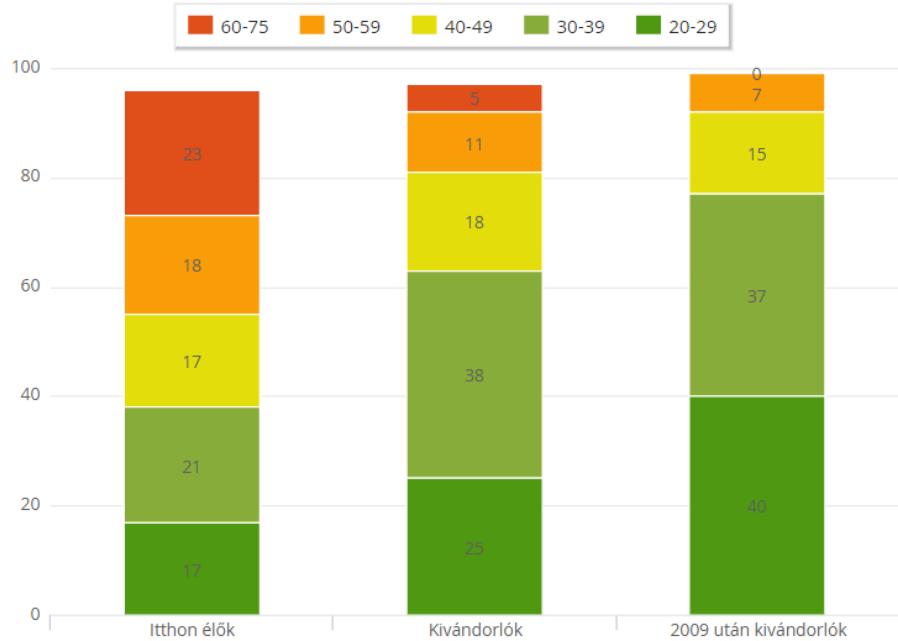

Forrás: Tárki Monitor- és Omnibusz-felvételek, 1993 –2016 . ja nuá r.

Ott magasabb az átlagnál, ahol a **lehetőségek** (fiatalok, emberi és kapcsolati tőkével rendelkezők), illetve a **kényszerek** (elégedetlenek, pesszimisták, diszkrimináltak) egymást erősítik ³⁸

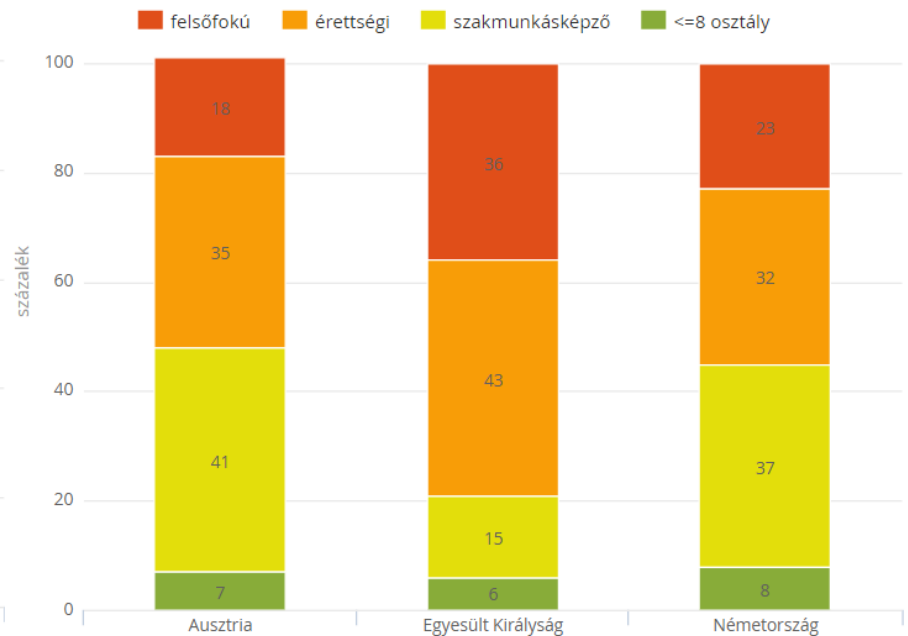
Kivándorlók megoszlása életkor szerint

Blaskó Zsuzsa, SEEMIG projekt (2014). Minden jog fenntartva.

A három legnagyobb célországban élők összehasonlítása iskolai végzettség szerint

Blaskó Zsuzsa, SEEMIG projekt (2014). Minden jog fenntartva.

Rövid és hosszú távú külföldi munkavállalást, illetve kivándorlást tervezők célországainak megoszlása (2015/2016, százalék)

	Rövid távú migráció N = 686	Hosszú távú migráció N = 823	Kivándorlás N = 494		Rövid távú migráció N = 686	Hosszú távú migráció N = 823	Kivándorlás N = 494
Ausztria	51	44	34	Egyesült Államok	4	5	9
Németország	42	46	30	Kanada	4	3	6
Egyesült Királyság	28	30	29	Finnország	3	1	3
Hollandia	11	9	9	Dánia	2	3	4
Magyarországgal szomszédos ország (Ausztriát kivéve)	6	4	2	Franciaország	3	2	2
Írország	6	7	6	Spanyolország	5	4	4
Svédország	5	4	4	Egyéb nem európai	2	3	5
Egyéb európai ország	5	3	4	Görögország, Belgium, Luxemburg, Olaszország, Portugália	1	1	1

(Forrás: Forrás: Tárki Omnibusz-felvételei, 2015–2016. január.)

migrációs hajlamot növeli:

- fiatal, férfi
- az internetezés,
- az ingatlan tulajdon,
- az anyagi helyzet javulásába vetett hit

migrációs hajlamot csökkenti:

- a nagyvárosi lét,
- a lakástulajdon,
- a kormánypárt iránti szimpátia

Csak a rövid távú munkavállalás esetében növelő:

- a budapestiek,
- a nyugat-dunántúli és az észak-magyarországi régió lakosai,
- a roma származásúak,
- a Demokratikus Koalíció és a Jobbik szimpatizánsai,
- Templomjárók

Csökkenti:

- jövedelmeikből csak beosztással képesek megélni

Migrációs hajlandóság 2015-ben

Ifjúság 2012 kutatás eredményeiből

- A 15-29 éves korosztály 52 százaléka elhagyná Magyarországot, ha lehetősége lenne akár tanulás, akár munka céljából hosszabb-rövidebb időt külföldön tölteni,
- több mint egyharmaduk (34 százalék) nem hagyná el Magyarországot.
- 3 százalék maximum egy hónapra hagyná el ilyen céllal az országot, 10 százalékuk 1-6 hónapnyi időre, 15 százalékuk pedig akár fél évnél is hosszabb időt töltene külföldi tanulással, illetve munkavállalással.
- 12 százalék hosszabb időtartamra, akár több mint öt évre is elhagyná az országot, míg másik 12 százalék akár végleges letelepedés céljából is elköltözne Magyarországról.
- Életkor és mobilitási hajlandóság fordított **Külföldi tanulás és munka iránti hajlandóság N=8000; %os megoszlás)** arányú hatása
- Aktivitás szerint leginkább mobilok a **nem, csak Magyarországon tudom elképzelni az életet** tanulók (60%) és munkanélküliek (55%)
- Magyarországon a fiatalok azon csoportjai hajlandóak inkább a mobilitásra, amelyek kedvezőbb helyzetben vannak és azok a legkevésbé mobilak, akiknek elvileg a legnagyobb szükségük lenne rá (**rossz anyagi helyzetben vannak, elmaradott régióban, kistelepülésen élnek, alacsony iskolai végzettségűek, munkanélküliek**)

ragaszkodik a hazájához, szülőhelyéhez	48 %
ragaszkodik a barátaihoz	46 %
ragaszkodik a családjához	63 %
nincs (anyagi) lehetősége rá	40 %
egyedül nem mer belevágni	42 %
túlságosan sok ügyintézéssel jár	31 %
nem akarja föladni itthoni életét, karrierjét	42 %
nem beszél elég jól idegen nyelven	40 %
azt sem tudja, hogyan fogjon hozzá	33 %
itthon is boldogul	34 %

A külföldi mobilitás visszatartó erőinek struktúrája

Ön mire lenne hajlandó egy kedvezőbb munkalehetőség (megszerzésének) érdekében? (N=8000; pontszám százfokú skálán)

Ingázás: Legtöbb utazási időt a budapestiek vállalnának, őket követik a községekben élők, a kisebb városokban élők, és legvégül a megyeszékhelyen lakó fiatalok.

Mi lehet migrációt erősítő tényező?

- bérelőny : reálkereset csökken/stagnál
- munkapiac: munkanélküliség nő/stagnál
- szociális rsz.: megszorítások és ellátatlanság
- gazdasági növekedés: gazdasági adatok
- gazdasági várakozások alakulása: bizonytalanság
- nem gazdasági várakozások: FONTOS (isk. rendszer, egyetemi reform, eü. reform, stb.)

Mi lehet migrációt visszatartó tényező?

- gazdasági helyzet változása
- gazdasági várakozások változása
- nem gazdasági várakozások változása

Migrációt korlátozó tényezők (2000-es évek közepéig)

A magyar migráció sokáig alacsony volt és maradt.

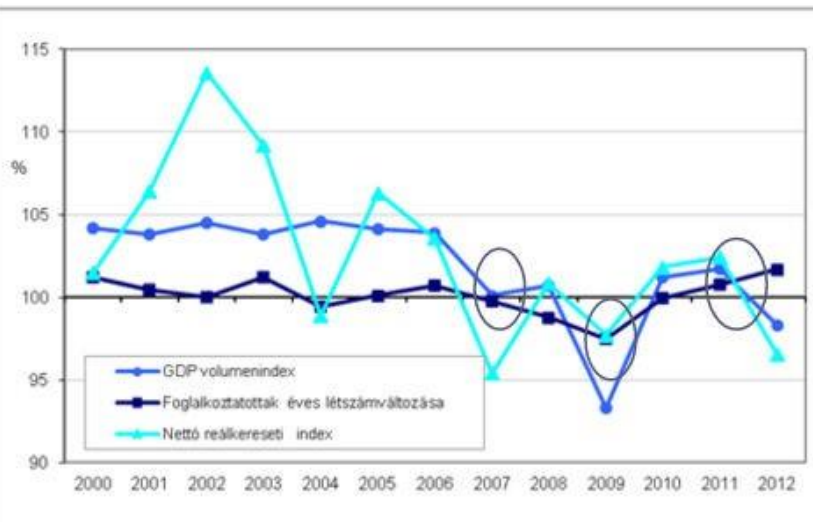
Kérdés, mi volt ennek az oka - és mi változott később?

- ▶ *Viszonylag magas életszínvona*t rendszerváltó KKEu-i régióban (GDP/fő,PPS) + kedvező gazdasági (GDP konvergencia) *kilátások és várakozások*
- ▶ *Munkaerőpiaci sajátosságok*- munkaerő-tartalékok terelése:
 - ▶ Munkaerő-felesleg korengedményes/rokkant nyugdíjba terelése
 - ▶ Nagyvonalú gyermekgondozás lehetőségeCsökkentette a munkavállalási és a migrációs hajlandóságot ⇒ alacsony foglalkoztatottság, alacsony munkanélküliség és alacsony migráció
- ▶ Viszonylag nagyvonalú *munkanélküli és szociális segélyezési rendszer*

Migrációt ösztönző tényezők (2007 óta)

A 2000-s évekre Magyarország kedvező gazdasági kilátásai és a konvergencia előny megszűnt – a munkaerőpiacon és a reál bérekben a hatás késleltetve érezhető

Főbb gazdasági mutatók változása, 2000-2012

Forrás: KSH

Gazdasági megszorítások

- ▶ egyensúlyjavítás (megszorító Gyurcsány program 2007-)
- ▶ majd pénzügyi válság hatása
- ▶ 2010 egykulcsos adó majd 2011-től súlyos megszorítások a munkanélküli segély és jóléti rendszerekben

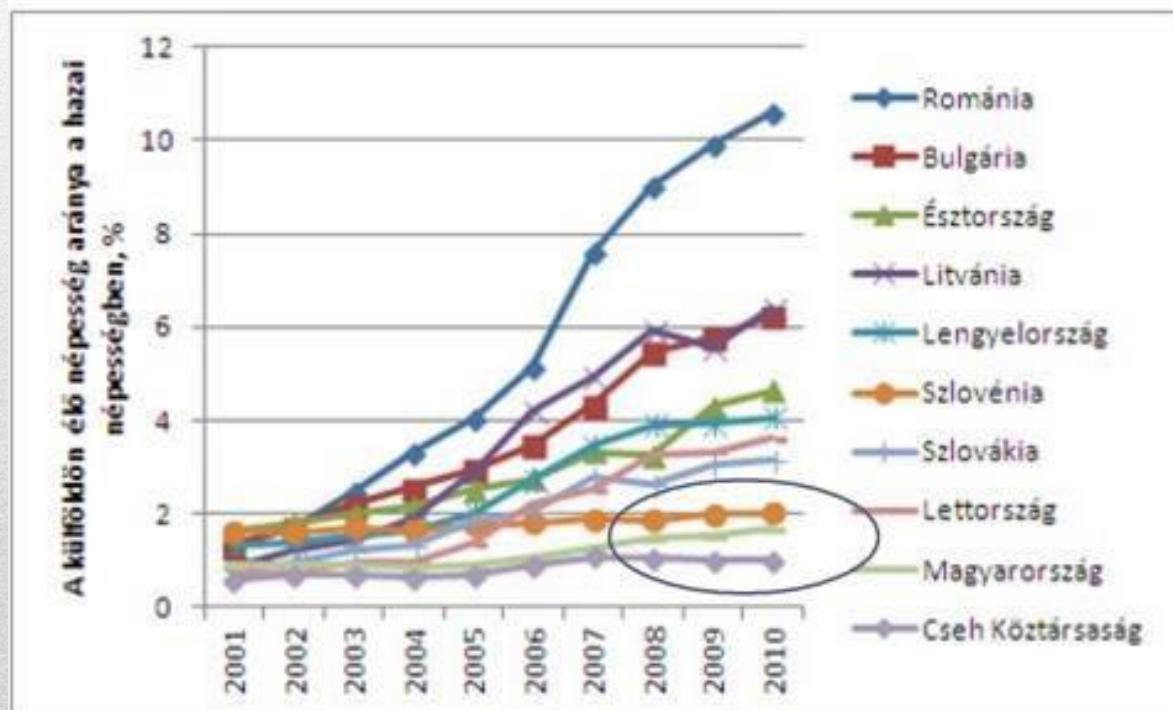
A migrációt korábbi korlátozó tényezők eltűntek, az ösztönzők tényezők fokozatosan, több lépésben erősödtek

Migráció változásai: 2007 volt a fordulópont, de erősödés és visszhang 2010 óta

- Migrációs potenciál adatok: **gyorsan magasra szöktek a várakozások**
 - Sajtó- és politika: **visszatükrözik a gyorsan növekvő várakozásokat**
 - Hétköznapi tapasztalatok: **magántörténetek (sokkoló és szorongató)**
-
- ▶ Forrásokat sokáig a migrációs potenciál adatok helyettesítették
 - ▶ Szerény migráció – nincs megbízható standard migrációs statisztika – adathiány – bizonytalanság: a sokféle lehetséges adatforrás mind gyorsan növekvő migrációt mutat – „számháború”

Nagyon eltérő az országok méretéhez képest vizsgálva a migráció intenzitása az EU 8+2 országokban – az arányok mérhetőek és összehasonlíthatóak

Emigránsok aránya a kibocsájtó ország népességében, 2001-2010%

- Románia kiemelkedő, magas litván és bolgár arány
- Alacsony 2010-ben is a magyar, szlovén és cseh migránsok aránya az EU 15 országokban
- A magyar migráció növekedése látszik – az alacsony migráción belül 2007 óta (!) folyamatos
- de 2010-ben még alacsony az arány

▶ Forrás: Tükörstatisztikák (Eurostat külföldi népesség NIESR adatokkal korrigálva és kiegészítve)

BEVÁNDORLÁS

A Magyarországra bevándorlók munkaerő-piaci adatai

Az Európai Unión kívülről érkezett harmadik országbeliek körében

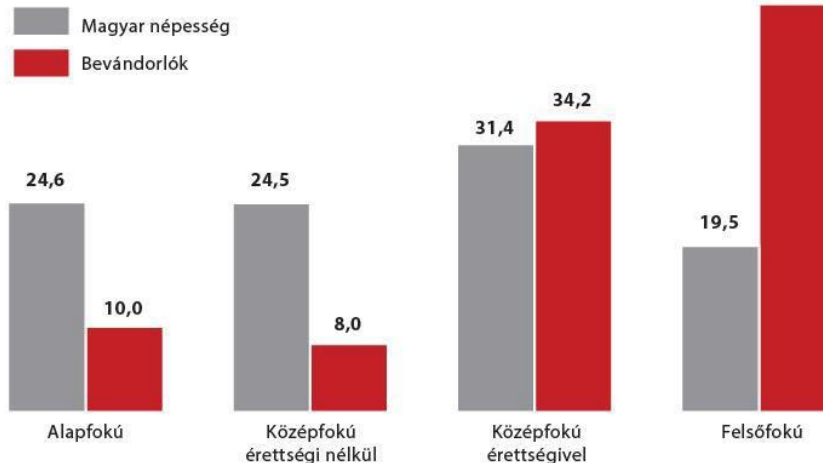
A Magyarországra érkezés oka

A magyarnyelv-tudás szintje 15-74 éves bevándorlók körében

A népesség megoszlása iskolai végzettség szerint Százalék

Túlképztség a foglalkoztatottak körében

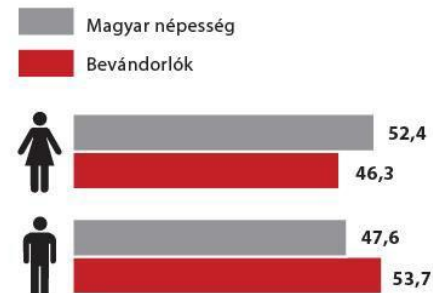
Felsőfokú végzettségűek közül az alacsony vagy közepes végzettséget igénylő munkát végzők aránya, százalék

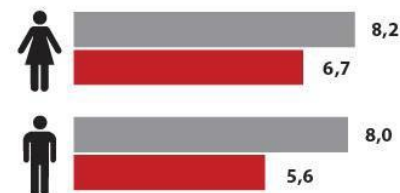
Önbevallás alapján a magukat túlképzettnek érzők aránya

Nemek aránya Százalék, 2014. január 1.

Munkanélküliségi ráta 15-74 éves népesség körében

A 15-34 évesek aránya Százalék

Forrás: KSH / MN-grafika

A FÖLDRAJZI MOBILITÁS NEMZETKÖZI TENDENCIÁI

II. Az irány szerinti különbségtétel:

1. emigráció – kivándorlás egy adott területről

2. imigráció – bevándorlás egy adott területre

+

sajátos típus/lehetőség: visszavándorlás

C., A vándorlás típusai

I. A jelleg szerinti csoportosítás

1. önkéntes vándorlások

2. kényszervándorlások

II. A földrajzi távolság szerinti csoportosítás

1. kontinensek közötti vándorlás

2. országok közötti vándorlás

3. országokon belüli vándorlás

a., rurális vándorlás

b., falu-város viszonylat

c., város-falu viszonylat

d., város-város viszonylat

III. Az időbeliség szerinti csoportosítás

1. állandó vándorlás

2. ideiglenes vándorlás

3. periodikus vándorlás

., A vándorlás kiváltó tényezői (taszító illetve vonzó tényezők)

I. Politikai okok

1. inkább a taszító tényezők dominálnak

a., vallási vagy politikai okokból történő elnyomás

b., kitelepítés

2. vonzó tényezők

II. Természeti okok

1. vonzó tényező – valamely természeti tényező megléte

2. taszító tényezők

a., környezeti migráció:

természeti katasztrófa + lakhatatlanná válás

b., természeti erőforrás kimerülése

III. Gazdasági okok

IV. Társadalmi okok – inkább a vonzó tényezők

1. a családi élekciklus változása

2. család-alapítással együttjáró mobilitás

az államhatár átlépése függvényében külső vagy belső,
a mozgás iránya szerint kifelé vagy befelé irányuló,
a résztvevők számát tekintve egyéni, többes vagy tömeges,
az egyéni akarat kifejezésre juttatása alapján szabad akaraton alapuló vagy kényszer szülte,
a vándorlás ideje szerint időszakos vagy tartós,
a vándorlás jellege szerint gazdasági, politikai vagy kulturális,
míg az utazás vagy tartózkodás ellenőrzöttsége függvényében ahhoz kötött (reguláris, dokumentált vagy legális) vagy azon kívüli (irreguláris, nem dokumentált vagy illegális)

In: Hautzinger Zoltán – Hegedüs Judit – Klenner Zoltán (2014): A MIGRÁCIÓ ELMÉLETE. Nemzeti Közszerológati Egyetem. – I. fejezet: A migráció alaptézisei

Migráció típusai egy másik csoportosítás szerint

- ✓ A fejlődő országokban a munkahelyek gyarapodása nem tud lépést tartani a népesség növekedésével 1990-2010 között 41,2%-kal nő várhatóan a fejlődő országok munkaereje (Afrikában ez az érték 75 %)
- ✓ A gazdasági fejlettségben különbségek egyre inkább nőnek – reálbér és életszínvonalbeli különbségek egyre nagyobbak
- ✓ Közlekedés és telekommunikáció fejlődése – a kontinensek még inkább elérhetőek
- ✓ Magas bérszínvonalú országok olcsó munkaerő importjával csökkentik a termelési költségeiket
- ✓ Több fejlődő ország támogatja a munkaerő exportot, mert olcsóbb, mint a gazdasági reform
- ✓ Erőszak, helyi háborús fészkek, etnikai ellentétek is elősegítik a migrációt

A nemzetközi migráció növekedésének okai

Selemet Moldovában, a fővárostól, Chişinău-tól 65 km-re délre. Minden zászlócska azt jelzi, hogy az egykor ott lakók hova emigráltak az elmúlt harminc évben.

Többé kevésbé reprezentatív minden moldovai településről, legyen akár délen, a központban vagy északon.
Térkép: Victor Guzun.

Selemet

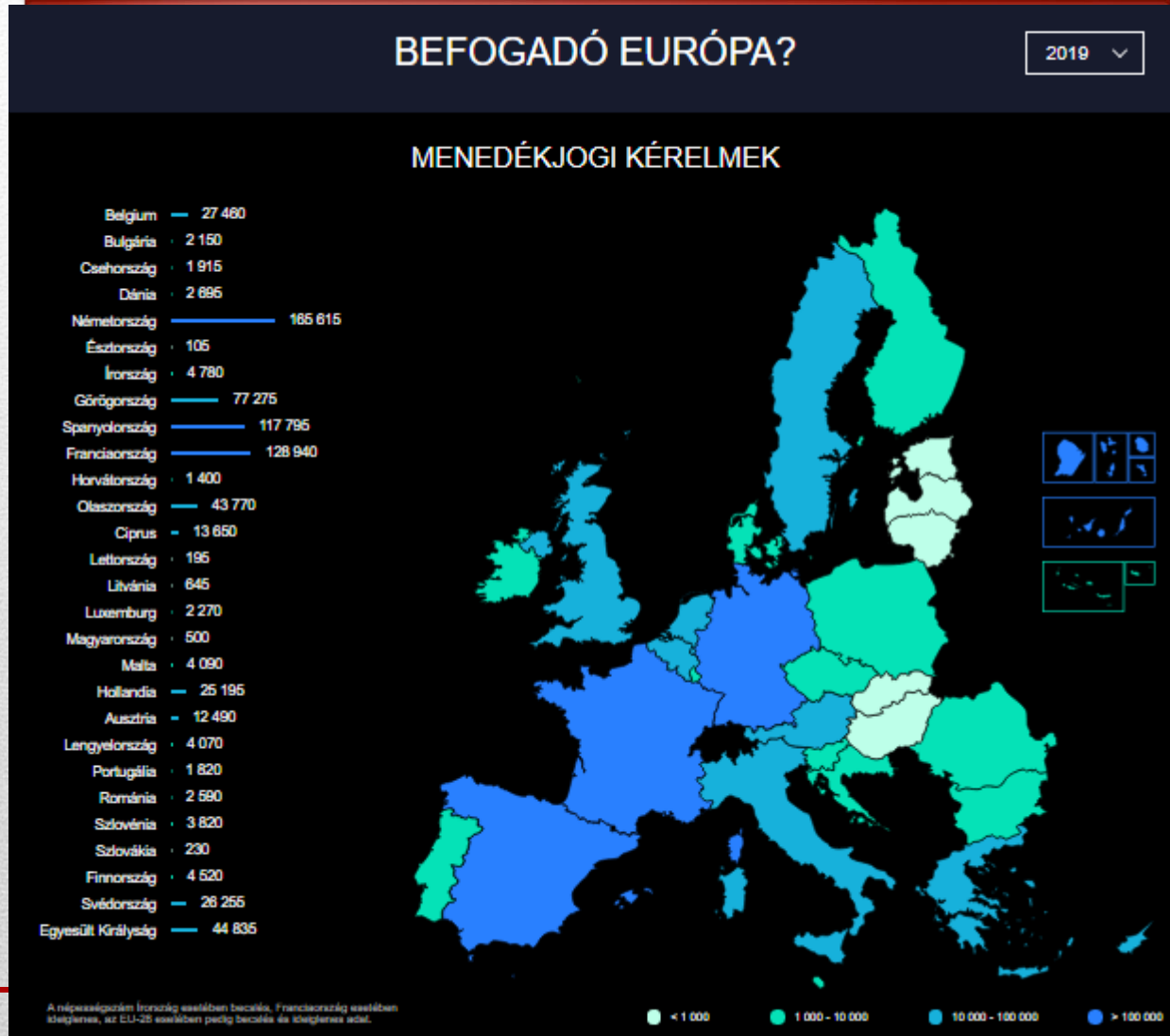
- A migrációs/emigrációs minták nagyban függenek egy ország gazdasági, foglalkoztatási és szociális, jóléti helyzetétől
- Demográfiai okok és a gazdasági migráció kezelése

Az Európai Unió és a nemzetközi migráció

- a kivándorlás emberi jog, a bevándorlás nem
- a múlt századi migrációs trendek Európában
- a négy szabadságelv és az európai integrálódás a kétpólusú rendszerben
- menekültek és menedékesek
- bővítés és a munkaerő szabad áramlása
- a schengeni rendszer és az Európa-Erőd kérdése
- a közösségi kezelés fejlődése és a nemzeti bevándorlási politikák
- migrációs hullám a szomszédságból és a perifériákról
- demográfiai okok és a gazdasági migráció kezelése
- Az iszlám világ és az európai tér demográfiai és munkaerőpiaci perspektívája

Hogyan alakult a menedékkérők és menekültek száma az EU-ban?

STAY

GO

